

Nekaj Vodnikove ostaline.

Objavil I. Vrhovnik.

V Debevčevu «Kraineriſch-Slawiſche Sprachlehre» je vdetih nekaj listov v v. 4°, pisanih s krepkejšimi potezami, nego jih kaže omenjeni rokopis. To so opomnje Val. Vodnika k Debevčevi slovnici (na treh straneh) z napisom: «Unmaßgebliche Bemerkungen als Beiträge zur krainiſchen | Grammatik, vom Valentin Vodnik an den Verfasser derselben». Pod srčasto zavihnjeno črto je zabeležil te-le opazke: «Daß Vorwort k' deutſch zu wird vor einem unmittelbar folgen | den g, k, z und zh in h' verwandelt.»¹ Debevec meni, da naj se deva h' mesto k' pred g, k, h, q. — «Roth ſchreibe man: ruzesh; gelb: rumen | (takisto piše oboje tudi D.); Korn: rôsh (D.: ersh); Roß, rùja. — V petih postatih sklanja potem v vseh treh številih s pripomnjo: Ich würde ſolgendermaßen deſinieren» samostavnike: Zhlovek, Brat, Shena, bledoft, Pifmo (bledoft nadomešča v dv. in mn. s: zhelufti). V jednini navaja 7 sklonov,² označenih s številkami, v dvojini imata poslednja dva uzorca že po 8 sklonov, v množini je pri prvem zgledu izpustil ablativ ter pristavil loc. (v' zhlovèkih), ostali štirje uzorci pa imajo po 8 sklonov. —

¹ «Nameſt k' ſtavimo h' pred glafmi g, k, fk, sh, z, zh», uči Vodnik pozneje v «Pifmenoſti» str. 105.

² Prva dva uzorca v jedn.: -, a, u, a, o -, od -a, s' -om; v dv.: a, ov, ama, a, o-a, od -ov, s' -ama; mn.: zhlovèki, ov, am, e, o-i, s' -ami vel-mi, v' -ih; bratje, ov, am, e, o-je, od -ov, s' -mi, v' -ih.

Shena, e, i, o, o-a, od -e, s' -o; dv.: i, -, ama, i, o-i, od -, s' -ama; mn.: e, -, am, e, o-e, od -, s' -ami, v' -ah

bledoft, e, i, -, o-, od -e, s' -jo; dv.: zhelufti, -, ama, i, o-i, od -, s' -ama, v' -ah; mn.: e, -, am, e, o-e, od -, s' -ame, v' -èh.

Pifmo, a, u, o, o-o, od -a, s' -om; dv.: a, ov, ama, a, o-a, od -ov, s' -ama, v' -ah; mn.: a, ov, am, a, o-a, od -ov, s' -i, v' -ah (prej je stal i, katerega je pokrila a).

(mat. 94K V (1895))

[Zp. Kleinmayr v Bamberg]

Na 2. strani sklanja: Ta,³ ta,⁴ to⁵ (Hic, haec, hoc) in osebno zaima: jeft,⁶ ti,⁷ od 3. osebe navaja samo 6 jedn. sklonov.⁸ Pri teh zaimenih se pojavlja celò deveti sklon.

Na 3. strani je sklanja besed: Nehzhe;⁹ ki, kdu¹⁰ (qui, quis), ka¹¹ (quæ), ko¹² (quod); katëri,¹³ katëra,¹⁴ katëro¹⁵ in on,¹⁶ ona,¹⁷ ono.¹⁸

³ 1. Ta, 2 Tiga, 3 Timu, 4 Tiga — 6 od tiga, 7 s' tem, 8 v' ta, 9 v' timu; dv.: ta, tiu (tih je prečrtano), tima, ta, —, od tiu (tih prečrt.), s' tima, v' ta, v' tih; mn.: Ti, Tih, Tim, Të, —, od tih, s' timi, v' Të, v' tih.

⁴ ta, të, tej, to, —, od të, s' to; dv.: tè, tèh, tèma, tè, —, od tèh, s' tèmè, v' tè, v' tèh; mn.: të, tëh, tëm, të, —, od tëh, s' tëmi, v' të, v' tëh

⁵ to, tiga, timu, to, —, od tiga, s' tim; dv.: ta, tih, tama, ta, — od tih, s' tima, v' ta, v' tih; mn.: ta, tah, tim, ta —, od tih, s' timi, v' ta, v' tah.

⁶ jeft, mene, meni, mene, —, od mene, s' manom, v' mene, v' meni; dv.: ma, fem. mè, naju, nama, naju, —, od naju, s' nama, v' nama, v' naju; mn.: mi, fem. më, nas, nam, nas, —, od nas, s' nami, v' nas, v' nas.

⁷ ti, tebe, tebi, tebe, —, od tebe, s' tabom, v' tebe, v' tebi; dv.: va, fem. vè, vaju, vama, vaju, —, od vaju, s' vama, v' vama, v' vaju; mn.: ví, vë; vas, vam, vas, —, od vas, s' vami ali s' vame, v' vas, v' vas.

⁸ —, —, febi, febe, —, od febe, s' fabom, v' febi, v' febe.

⁹ Nehzhe, Nizhefer, Nikomer, Nikoger, —, od Nikogra, s' Nikogrom.

¹⁰ ki, kdu; — (koga, ki je stalo prej za 2. skl., je prečrtal), komu, koga, —, od koga, s' kom; dv.: ka, kih, kima, ka, —, od kih, s' kema; mn.: ki, kih, kim, kë, —, od kih, s' kimi.

¹¹ ka, v jednini je za ž. sp. samo 1. sklon, pri drugih so črte; dv.: kè, këh, këma, kè, —, od këh, s' kema; mn.: kë, këh, këm, kë, — od këh, s' kema.

¹² ko, — (koga je prečrtano), komu (prvi zlog: ko je prečrtan), koga, —, od koga, s' kom; dv.: ka, kih, kima, ka, —, od kih, s' këma; mn.: ka, kih, kim, ka, —, od kih, s' kimi.

¹³ katëri, iga, imu, iga, —, od -iga, s' -im; dv.: katëra, ih, ima, a, —, od -ih, s' -ima; mn.: katëri, ih, im, e, —, od -ih, s' -imi v' -ih.

¹⁴ katëra, e, i, o, —, od -e, s' -o; dv.: katerè, eh, ama, è, —, od -èh, s' -ama; mn.: katëre, eh, em, e, —, od -èh, s' -ame, v' -èh

¹⁵ katëro, iga, imu, o, —, abl. izpuščen, s' -im; dv.: katera, ah, ima, a, —, od -ih, s' -ima; mn.: katera, ih, im, a, —, od -ih, s' -imi, v' -ih.

Debevčeva predavanja so vtegnila biti povod, da je Vodnik jel spisovati slovensko slovnico. O tej nameri njegovi nam poroča Kopitar v svojem življenjepisu, kjer ne more prikrivati veselja, da je prehitel omecujočega Vodnika. V Debevčevi ostalini je hranjen sešitek, ki nam priča, da je Vodnik res sestavljal nemško slovnico slovenskega jezika. Ta zvezek močnega papirja obsega 12 strani v 4°, popisanih je samo prvih pet strani, ostali listi so prazni. Ob kraju je puščen na vsaki strani dobre tri prste širok rob, ki pa je ostal neporabljen razven jedine prečrtane opomnje na prvi strani. Pisava je Vodnikova. Naslov: *Erstes Hauptstück, von der Wortschreibung (Pifanje)*. Pod dvema vmesnima črtama se začne nauk o slov. abecedi: *Die Sprache der Krainer, und Winden hat 27 einfache Laute, welche mit lateinischen Buchstaben geschrieben werden.* Izprva je bil zapisal: *Die krainische Spr.*, prečrtavši besedo: *krainische* vdel je: *Der Krainer und W.* Tudi stilizacija: *Die Sprache der Slaven in Innerösterreich bedarf folgender 27 . . .* mu ni bila povšeči, tudi to je prečrtal. Potem našteva in pojasnuje s cirilico in gotico črke v tem-le redu: A,¹⁹ B, V, G, D, E,²⁰ Sh,²¹ S, I, J, K, L, M, N, O,²² P, R, Š, T, U, F, H, Z, Zh, Šh, E,²³ O₂.²⁴

¹⁶ on, nega, n,emu, n,ega, —, od nega, s' n,im, v' n,ega; dv.: ona, niu, n,ima, niu, —, od niu, s' n,ima' v' n,ima; mn.: oni, onih, onim, one, —, od onih, s' onim, v' onih.

¹⁷ ona, nje, n,ej, n,o, —, od n,e, s' n,o, v' n,o; dv.: onè, n,ej (prečrtano: n,iu), n,ema, n,iu, —, od niu, s' n,imè, v' n,ime; mn.: one, oneh, onem, one, —, od oneh, s' onem, v' oneh.

¹⁸ ono, oniga (prečrtano: n,ega), onimu, ono, —, od oniga, s' onim, v' ono; dv.: ona, niu, nima, niu, —, od niu, s' nima, v' n,ima; mn.: ona, onih, onim, ona, —, od onih, s' onim, v' onih.

¹⁹ Aa (heißt je prečrtano) slavisch Aa, as, ich; lautet wie — a.

²⁰ Ee — Ee jest, ist wie das e in Mehl, Befehl.

²¹ Sh, sh — ш shivite. ihr lebet, ist viel weicher, als das deutsche ich und wird, wie das französische g in general, gelé ausgesprochen.

²² Oo, Oo, on, er, dies o ist ein Mittelding zwischen a und o; es lautet, wie das a im Worte: Stahl, chalibs.

²³ E, e, — Ё Ё. Jat, wie das erstere e in dem Worte: Stelle; oder wie in dem französischen Worte: née, geböhren. Za ta e ima V. poseben znak: e s tikoma pridejano vejico.

²⁴ O₂ o₂ — ω, ot lautet tief, wie das o in verworren, geböhren. Poslednji dve črki (E, in O₂) je opustil v svoji «Pismenosti», kjer uči: «Nafhi Slovenzi imajo pet ino dvajset lastnih glasov.»

§ 2. — prvega ni označil s številko — govori o štirih glasovih, ki so sestavljeni iz prej imenovanih. Ti so: Šhzh; Lj;²⁵ Nj;²⁶ Ji.²⁷

§ 3. Grškim in latinskim besedam so namenjene štiri črke, katerih glasove pa že obsegajo gori navedene pismenke. Te so: C, Q, X, Y.²⁸

§ 4. Za nemške besede stoluje v naši abecedi: W, ki se glasi kakor: v vidil.

§ 5. Cirilica in glagolica sta imeli poseben znak jerr za onimi soglasniki, ki naj se konec besede izgovarjajo trdo in ne topljeno. Takega znamenja nima latinica, torej bodi splošno pravilo, da naj se vsaka neoznačena črka izgovarja naravno. Potem omenja starih: ju, ja, jus. Jat se glasi kakor naš e,, je, ali ej. Za grški pfi in thita ni posebnih črk, nadomeščamo jih z latinci vred s pf in th.

V § 6 izvaja iz teh razprav še jednoč azbuko, kakor naj bi se po vzgledu latinske uredila po abecednikih: a b c d e, e f g h i j k l lj m n nj ô o p q r f s t u v w x y z zh sh fh fhzh.

§ 7 našteva sedem popolnoma različno glasečih se samoglasnikov: a e, e i ô o u; y ne jemlje v poštev, ker rabi samo za grške besede ter se izgovarja kakor i.

§ 8. Dvoglasnikov nimamo; če nekatere vasi dvoglasno izgovarjajo samoglasnike, je to privatna stvar ter ne spada k čistosti narečja. Nikdar nam ne treba podvajati soglasnikov, ker se táko podvajanje nikdar ne čuje iz naših ust. — Noben soglasnik naj svojega lastnega glasu ne izpreminja pred go-

²⁵ Lj lj — l liquidum, welches wie das französische in ailleurs lautet.

²⁶ Nj nj — n liquidum lautet wie das gn in gagner. Die slavischen Alphabete liquidirten ihre Witslauter mit Beifügung des jer. Za nj si je skrojil Vodnik v opomnjah k Debevčevi slovnici (gl. spredaj sklanjo zaimena: on) posebno znamenje: n, t. j. n s tikoma pridejano vejico.

²⁷ Ji, ji — slavisch jeri, lautet wie — ji.

²⁸ Yy slavisch ifhiza lautet wie i.

tovimi samoglasniki: kita se ne sme brati: zhita. — Sp, ft in fk se izgovarjajo čisto, kakor v nemščini v besedi: iſt ali pa kakor v francoščini («ohne alleß Zwiſchen»).

V poslednjem — § 9 — razpravlja dolžino zlogov. Ti so trojni: naravno dolgi, podaljšani in kratki (natürlidh ganze — prečrtal je: ganz lange — verlängerte und kurze). Naravno dolgi samoglasniki imajo popolni tempo, n. pr. v besedi: govor die Rede se slišita oba o naravno popolnoma. Podaljšanje (die Verlängerung) se godi na dvojni način, ali z daljšim zatezanjem kakega samoglasnika, n. pr. govorim idh rebe ali pa z neko pezo (Gewicht), ki nekako pade na samoglasnik, n. pr. letà, dieſer, ki se prav tako glasi kakor v ital. pietà, Frömmigkeit. Kratki izvirajo iz nasprotja dolgih zlogov kake besede (die kurzen entſtehen auß dem Gegenſatze der langen Silben eines Wortes), n. pr. perpräven, bequem, oba skrajna samoglasnika sta kratka, ker se zateza a v srednjem zlogu.

Poleg te razprave o slovenskem «pisanju» tiči v Debevčevem rokopisu še jeden knjižni drobec — načrt uvoda k slovenski sklanji. Pisava ni tako razločna, kakor v obeh dosedaj omenjenih spisih, vendar pa se iz nekaterih značilnih potez more z gotovostjo sklepati, da so tudi te opomnje prišle izpod Vodnikovega peresa. Štirim nesešitim listom v 4° se pozna pregib preko srede. Popisana ni popolnoma niti jedna polovica prve strani, na kateri se bere napis: Declinatio; na 3. nepopisani strani je podčrtano poglavje: § III. Von der Poëſie — in pod njim štev.: 22). Načrt deklinacije je razdelil v paragrafe. Začenja s § 21 in završuje s § 28. Razen štirih nemških besed so vse opomnje latinske (s kraticami). Tu navajam samo važnejše: § 21 Nomen est ſubſtantivum per ſe ſignificans. Proprium — vel commune — Habent genus, declinationem, numerum, casum. — § 25. Declinationes tres, ſecundum 3 genera, cum variationibus — numeri 3 — casus 6. § 83 vocativus emanet. — § 26. Articulo caremus, terminatio decidit expreſſionis gratia interdum flat demonſtrativum pronomen = male germanizat: Jeſt ſim uſel to

matiko etc. — § 28. 1. Declinatio masculina — animata habent accusativum genitivo fimilem inanima nominativo. Muster: roj, govor — obe ti dve besedi je prečrtal ter navel samo končnice sklonov v vseh treh številih.²⁹

Tu objavljene slovniške drobtine nam kažejo, «kako se je boril Vodnik s prva z jezikovnimi težavami, ne da bi jih bil vselej zmogel, kako pa je izpopolnujoč se napredoval» (Fr. Wiesthaler, Predg. k «Vodnika Izbr. spisom»).

²⁹ jedn.: —, a, u, oj (mislil je na: roj), am, i ali u; dv.: a, ov, ama, a, ama, eh; mn.: i, ov, om, e, imi, ih.

